

ВСТУП

Душпастирство – це переважно християнське явище. В інших релігійних системах душпастирства як такого нема. Хоча священство було започатковане в Старому Завіті але воно не те саме, що новозавітне. Христовий священник (новозавітній) є не тільки священнослужителем, але й пастирем. Щоб спасти світ, Ісус Христос став для нього Пастирем.. Євангеліст Йоан показує початок історії душпастирства та проливає світло на основні елементи пастирського служіння. Його не можна інакше здійснити, як тільки через жертву власним життям: «Я – Пастир Добрий! Пастир Добрий кладе життя своє за овець» (Йо.10:11-14). Тут нема володарства, насильства і користоловства. Служіння пастиря відбувається у Церкві і для Церкви згідно з тим прикладом, який показав сам Христос: «Син Чоловічий прийшов не для того, щоб Йому служили, але – послужити й дати життя своє за багатьох» (Мт. 20:28). Пастир – це особа, яка продовжує місію Ісуса Христа, бо Він дав владу пастирям – приводити людей до синівства Божого, щоб вони стали наслідниками Царства Божого.

Актуальність теми полягатиме в пастирсько-історичному аспекті. Ми будемо цікавитись практичним пастирством, з огляду на його історичну цінність. Ситуація Галичини 150-літньої давності ілюструє складне поле душпастирської праці. Адже середина XIX ст. характеризувала Галичину, особливо села, не надто високим духовним і моральним життям. Українська Греко-Католицька Церква [надалі УГКЦ.] завдяки пастирській праці відіграла не тільки вагому релігійну, але й національну та культурну роль в українському суспільстві. УГКЦ сьогодні не може задовільнитись успіхом галицького духовенства XIX – XX ст. Християнство не є статичним, але динамічним. Знання історії пастирського служіння галицького духовенства XIX ст. допомагатиме сучасному духовенству служити в річищі традиції пастирського служіння, яка була випробувана часом та всілякими небезпеками. Таким чином пастирський ентузіазм минулого активізуватиме сучане пастирство до того, щоб воцерковлення людей не було виключно статистичною інформацією, але реалією життя.

Нас будуть цікавити наступні питання: пастирська актуальність з точки зору історичної ретроперспективи та наукова актуальність з огляду на стосунок латинської традиції до греко-католицької. Оскільки метод праці порівняльно-аналітичний, тому й часові рамки дослідження окреслюватимуться двома епохами життя УГКЦ: до її підпілля (1946 р.) і після легалізації (1989 р.). Основний акцент ставитиметься на кінець XIX і початок XX ст. Особа Юліана Пелеша – є визначальною у вивченні пастирства на Галичині у роки його служіння – це друга половина XIX ст. Попри те, що Юліан Пелеш у сані священника і єпископа був активним діячем Церкви та науковцем, на нашу думку, його життя і творчість не надто висвітлені.

Особливість погляду Юліана Пелеша на пастирство в тому, що він його представляє не тільки в рамках духовного отцівства, але й у світлі церковного учительства, літургійного життя, адміністрування та патріотичної діяльності.

Мета роботи: показати служіння пастиря таким, яким його бачить Юліан Пелеш, та дослідити традицію, у світлі якої він описує своє пастирське служіння.

Запропонована праця складається з двох розділів, кожен з яких поділяється на три пункти. Перший розділ висвітлює загальний огляд практичного пастирства та розвиток пастирського богослов'я як наукової дисципліни. У I-му пункті представлено особливості пастирського служіння в Галичині XIX-XX ст. в умовах релігійної, соціальної і політичної

нестабільності. У II-му пункті розглянемо формування пастирської дисципліни як частини богослов'я, зокрема й в латинській та православної традиціях. У III-му пункті проаналізуємо структуру книги «Пастирське богослов'я» Юліана Пелеша, порівнюючи її із структурами інших традицій.

У другому розділі осмислимо елементи пастирського служіння. У I-му пункті представимо погляди Пелеша на пастиря як проповідника і учителя. У II-му розкриємо суть літургійного служіння священника та особливості літургійства. III-й пункт присвяtimo адміністративному душпастирству, аналізуючи та порівнюючи специфіку цього служіння із актуальним станом у цій сфері.

Щоб розкрити тему, будемо користуватись думками і поглядами інших авторів. Окрім цього, співставимо погляди о. Пелеша з іншими з причини дослідження впливів різних традицій на формування його богословських ідей.

УГКЦ не має багато книг та підручників з пастирського богослов'я власних авторів. Окрім цього, мало досліджень у царині пастирського богослов'я сучасних богословів УГКЦ. Тому у пошуку бібліографії ми використовували, окрім джерельної «Пастирське богослов'я» Юліана Пелеша та допоміжної Я. Левицького «Пастирське богослов'я», ряд додаткової літератури православних та римо-католицьких авторів. Щоб висвітлити процеси формування пастирського богослов'я, ми користувались такими напрацюваннями як Веніаміна Мілова «Пастырское богословие», архим. Кипріяна «Православное пастырское служение», прот. Шавельського «Православное пастырство» та сучасного професора прот. Степана Ярмуся «Сучасне душпастирство».

Опрацьовані документи епархіальних соборів Самбірсько-Дрогобицької епархії та Коломийсько-Чернівецької, присвячених темі ідентичності священника і душпастирству, допомогли нам побачити сучасний стан пастирської праці для порівняння з пастирством у XIX ст. Для розкриття пастирського служіння в елементах використана література, яка прямо не стосується пастирського богослов'я як дисципліни, але посередньо торкається тих питань, які порушує у своїй праці Юліан Пелеш. До них належать: твори митрополита Андрея Шептицького «Письма – послання», Йоана Павла II «Верую в Бога Отца Всемогущого Творца», «Катехитичний правильник УГКЦ». Також скористаємось конспектами лекцій «Пастирське богослов'я» прот. Івана Гаваня, «Гомілетика» священника Тараса Коберинка та «Пастирське планування», викладачів Дрогобицької семінарії. Для праці над пунктом, що носить історичний характер, використані статті наукового журналу «Ковчег», «Історія Церкви в Україні» Юрія Федорова та в англійському варіанті «The Greek-Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867-1900. Religion and nationality in Western Ukraine» Івана Павла Хімки.

У дипломній праці використані терміни, якими послуговувався Юліан Пелеш, наприклад: пастирський уряд, пастирське учительство, літургійство, частне пастирське богослов'я. Слово служіння є синонімом до слова уряд, яке має канонічне забарвлення. Пастирське учительство – це одне із служінь (уряду) священника через проповідь та катехизацію. Літургійство вказує на священниче священнодійство (літургійне служіння, уділяння Святих Тайн). Зміст поняття «частне» яке вказує на особливість пастирського служіння важко точно передати українською мовою (сучасною).

Дана дипломна праця не може претендувати на розкриття всієї проблематики пастирського служіння, висвітлених Юліаном Пелешом у «Пастирському богослов'ї», з огляду на великий обсяг досліджуваної праці обмежений формат дипломної. Скоріш за все, запропонована дипломна праця може служити пропозицією до дослідження

наукової творчості Юліана Пелеша та його «гігантського» твору «Пастирське богослов'я».

ВИСНОВКИ

У запропонованій дипломній праці ми не мали на меті окреслити пастирське служіння у повноті так, як представляє його Юліан Пелеш. Також не намагалися вибрати якийсь окремих елемент пастирського служіння і його дослідити. Натомість старалися проаналізувати «Пастирське богослов'я» Юліана Пелеша з огляду на особливість пастирської богослов'я в традиції Української Греко-Католицької Церкви. Окрім цього, ми намагалися прогледіти пастирське служіння на історичному тлі галицької дійсності кінця ХІХ – початку ХХ ст. У цей припадало час служіння Юліана Пелеша, чий досвід викладений на сторінках його «Пастирського богослов'я».

Аналізуючи, ми зауважили, що для нього не було важливим теоретичне викладення «ідеології» пастирського служіння у світлі традиції однієї помісної Церкви, зокрема своєї (УГКЦ). Своїми богословськими думками та служінням Пелеш поєднує елементи латинського богослов'я із галицькою традицією в аспекті пастирського служіння. Отже, він є пастирем, для якого головне – не захист богословських ідей (за будь-яку ціну), що виражаються у благочесті, але утвердження їх у любові до Бога, у світлі своєї традиції, яка для галичан є не лише обрядом, а ознакою непорушної віри.

Підсумовуючи перший розділ нашої праці, присвячений історії пастирського служіння в Галичині та пастирському богослов'ю як науковій дисципліні, можемо ствердити, що служіння галицького духовенства в минулому не є обов'язковим для наслідування саме таким, яким воно було в ХІХ ст. Проте прикладом повинен бути тогочасний пастирський дух. Духовенство вбачало свою відповідальність не тільки за душі людей, як щось окремішне, не злитне з тілом, але за цілісне її життя. Із першого пункту першого розділу можемо зробити висновок: для сучасного духовенства потрібно зберігати цей дух служіння і розвивати його згідно з вимогами часу. У другому і третьому пункті вказано на неможливість досягнути успіху в пастирському служінні без теоретичного приготування. Усі богословські дисципліни виникли із досвіду духовного життя окремих людей. Але не всім християнам під силу впровадити у практичне життя здобуті богословські знання. Як показав досвід життя всіх Церков, щоб зберегти неоціненну духовну спадщину, а тим більше її розвивати, потрібно було знайти спосіб, завдяки якому досвід життя Церкви передавався б із покоління в покоління. Формування пастирського богослов'я як дисципліни є тим способом, завдяки якому віра Церкви зберігається, розвивається і виражається. У третьому пункті першого розділу, співставивши структуру пастирського богослов'я Католицької та Православної Церкви, ми побачили тісний взаємозв'язок богослов'я (віри) з культурою і традицією народу. Адже та ж сама пастирська дисципліна, але в різних Церквах, по-різному втілюється у життя.

Як теоретичне передуює практичному, так і практичний розділ слідує за теоретичним, де ми розглянули пастирське служіння в елементах. Це не декілька служінь однієї особи, але одне. Покликання пастиря – служити словом, літургією, отцівською опікою для організації парохії. Пастирське служіння – це потрібне служіння, тому й вимогливе.

Пастирі продовжують місію Ісуса Христа: проповідують і навчають. У момент рукоположення вони взяли на себе відповідальність за зв'язання Слова Божого. Це не тільки проповідь на Службі Божій, але і поза нею. Пастир використовує будь-які моменти і ситуації з життя людини заради того, щоб Слово Боже було почуте і прийняте. Пастиря

справедливо називають вчителем, бо він, навчившись жити за Словом Божим, інших вчить. Слово Боже – це щоденна духовна пожива, яку потребують усі. Але пастир не може пропонувати одну й ту ж «їжу» як дітям, так і старшим. Метод катехитики дозволить пастирю «наситити» бажання дітей почути про Бога та свідомо з Ним зустрітись. Але, насамперед, пастирю потрібно самому зустрітись з Богом, щоб про Нього свідчити. Така зустріч відбувається під час служіння Божественної Літургії. Якщо в житті пастиря нема Літургії, то нема живої проповіді і свідчення. Літургісання – це найголовніше джерело енергії пастирської діяльності. Без Літургії проповідь пастиря буде незрозуміла і неприйнята. Особливе служіння пастиря – це уділяння Святих Тайн. У цьому служінні він безпосередньо є духовним отцем. Через святі таїнства люди повертаються до синівства Божого. Святі таїнства лікують від смерті, а пастир, що пропонує ці «Ліки», називається лікарем.

Отже, бути пастирем – це потрібно служити в якості проповідника, літургійного «предстоятеля» перед Богом та духовним отцем, для якого дорога кожна людська душа. Але пастир УГКЦ ще й адміністратор, тому дбає не тільки про те, що відбувається в храмі, але й поза ним. Пастир служить, тому він не «поставлений» над людьми, але для людей.

У цій праці ми старалися висвітлити розуміння пастирського служіння Юліаном Пелешом. Це служіння має велике значення з практичного пастирського боку. Адже о.Юліан у своїй книзі запропонував не тільки теоретичний матеріал з пастирського богослов'я, але й практичний спосіб втілення його в життя.

Хоча пастирська дисципліна зветься богослов'ям, проте на сьогодні вона ще багатьма не оцінена як слід і не користується таким самим авторитетом, як інші богословські дисципліни. Тому дана дипломна робота може послужити матеріалом для зацікавлення пастирським богослов'ям.

Книга «Пастирське богословіє» Ю. Пелеша є цінним матеріалом для дослідження. Адже ця книга серед інших книг з пастирського богослов'я не має собі аналогів. Після свого другого видання (1896р.) вона не перевидавалась, а тому не є доступною широкому колу читачів. Дослідження «Пастирського богослов'я» Пелеша, а також перевидання цієї книги сучасною українською мовою принесе великий вклад розвитку пастирського богослов'я УГКЦ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Структура пастирського богослов'я у греко-католицькій традиції	
1.1. Розвиток пастирського богослов'я на Галичині XIX - XX століття.....	7
1.2. Формування пастирського богослов'я.....	14
1.3. Аналіз структури пастирського богослов'я як наукової дисципліни.....	23
РОЗДІЛ 2. Елементи пастирського служіння	
2.1. Пастир – проповідник і учитель.....	30
2.2. Пастир – літургісант.....	41
2.3. Адміністративне душпастирство.....	54
ВИСНОВКИ.....	63

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ.....	67
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА.....	68